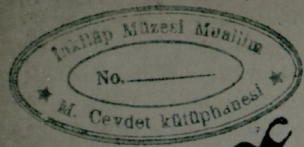

۱۳ خزان ۱۹۱۸

صافی : ۴۸

ایک نئی جلد

تیسری محبت

خىالى وىجاپىل بر سىمىراندى . مشىلى بىدويلر ،
قاياپلى چىركىلرلە ، قىزمىنى فسلى سىراى خىدەلىرى
چوخە ماقىرلانىل حىرم آغارلىلە ، زوسىرود تىسجىلى
باشلىر آلتون باستوبىلى شىقىق بىكلرلە اوموز اوموزە
پورادە دوتىر ، دولاشىر ، آكلەتيردى . بو بشقە
بر عصر ، بشقە بر دوردى . رمضان يىنە كەلدى ،
قەلئەلر دىنەلەلوران ووقوات اونى دەدە كىشىرىمش ،
اودە طاشتايز سالا كلىش . آرتق كوككەل كى بو
رمضانلار كەدە شوقى ، شىشەسى قالمىش . نە قەدر
دردلىم ...

مىرجا باشىر رمضان !

رفىق ۴۴۸

اجتماعيات

اسكى توركلار دىن

— ۲ —

التهل

توركلەدە اللە اسملىرى

ن عمود كاشغرى لغتئىدە (اللە) معناسىنە دورى
توركلەدە كەلە وادىر : تاكرى ، ايدى ، بىات ، واغان .
(تاكرى) كەلسى قەندە شوبلە دىيور : تىكرى
اللە معناسىدەر . مىللە « تىق تىسقا » تىكرى
سەنچىز » يەنى (پوت پرست تورك روحيائىسى اولان)
توپون عبادت ايشە ، تاكرى سوغىز

پوت پرست توركلار ساپادە تاكرى دىرلر . بولك
كى نەظرلەندە بوپوك اولان ھە شىتە مىلا بوپوك بر
داغە ، بوپوك بر آغاجەدە تاكرى نامى وبرىرلر .
بوپوكى شىلرە سىجەدە ايدىلر . عالم اولانلار دەدە
(تىكرىكان) تىسبە ايدىلر . مىلانلار نىن اللە
سەنچىزىر ... (جلد ۳ ، صفحە ۲۷۹) (تىكرىكان)
تەبىرى (تاكرى خان) اولوق مىمىتلەر (تالانك)
كەلسى ياقونچەدە (كورونەن سىما) معناسىدەر . [۱]
كاشغرى لغتتە كورە (تال) چىر . معناسىدەر .
(تىك آدى) شىق سوكىدى دىيىدەر . (جلد ۳ ،
صفحە ۲۶۳) اوچالەدە ، تاكرى كەلسى اساساً
(سىما) ياخود (سىماوى) معناسىدەر .

كاشغرى ، (ايدى) كەلسى قەندە شوبلە دىيور :
« ادى » ايدى ، مولى دىيىدەر . مىلا (ادم تاقىز) ؟
سوزى (اقدم نە سولپورە) معناسىدەر . اللەدە
(ادى) آدى وبرىلر : (ادمى پارلى) (رىزىك
امرى) معناسىدەر . (جلد ۱ ، صفحە ۸۱-۸۲)
(ايدى) تالك اوغوز جەدەم قىلپى « ايه » و « ايعى » كەلە .
لەيدىر كە صاحب معناسە كىلرلر : جناب حقە اطلاق اولونان

[۱] (شانتەنى دولاسوسى) كە (دىنلار تارىخى) نەك
فرانسىز جە ترجمەسى ، صفحە ۳۵

« اطلاقىسى » ، « جودايسى » تەبىرى « اطف صاحى »
جود صاحى » معنالىرىدەر . (ايسىزىر) صاحىبىز ياخود
السىزىر دىيىدەر . اويغورلر ، كەندى خاقانلر
(ايدى قوت) نامى وبرىرلردى . (قوت) ايلرىدە
كورەدە چىكىز وچەلە (مقدس روح) معناسىدەر . اسكى
توركلار روسى كولسە ماھىتئەدە نلق ايتىدەكلىرى اچىون ،
بوكلە ، (كولسە) كەلسىلەدە تەرجە ايدىلەيلر . بىنەلە ،
(ايدى قوت) تەبىرى هم (روح الله) ، همە
(ظل الله) دىيىدەر . ناسل كە ھونق تورك سىكەدازىنە
عنوان اولدىق وبرىلن (تاكرى قوتى) تەبىرىدە
عنى معنارە دلالت ايدىر . اويغورلر كە (تاكرى)
كەلسى يىرنە (ايدى) كەلسى اقامە ايتەلر دقت
اولونەنچى بر نەقەدەر .

(ايات) كەلسى قەندە شوبلە دىيور : « بىات ،
آرغو توركلار بىك لىھەسىندە اللەك اسمىدەر . »
(جلد ۳ ، صفحە ۱۲۸) (بىات) كەلسى زىنكىن
معناسىنە اولان (باى) كەلسىدەن دوغىشىدەر ، اوغوزلر كە
ايتىنچى بوپىك آدىدە (بىات) دىر . بوكلە ،
(قودا تاقىبىلىك) كىتابىدەدە اللە معناسىدەر دىيىدەر .
بو استعمال آرغو توركلارنى مەنھىر دىكلەر .

(واغان) كەلسى قەندەدە شوبلە دىيور :
« اغن - اشيا اوزرىندە قەدرلى اولان دىيىدەر .
اللە (واغان تاكرى) دىنلر كە (قادار اللە) معناسىدەر . »
(جلد ۱ ، صفحە ۷۳)

بو دورىت اسمك اسلامىتئەدە كى اسماء حىنى آراسىندەكى
مقابىلرنى شوبلە كوسترەيلر : (تاكرى - رحمان) ،
(موللا ، مولا) ، (بىات - غنى) ، (واغان - قەدر) .
(تاكرى) اسمك چىون (رحمان) معناسىنە
كەلدىكى ايلرىدە كورەدە چىكىز . بعض التىلر كەلدىكى
اسملىرىك سوكە (توپون) و (خان) عنوانلىرىدە
كىلرلر . (اولو توپون ، قارەخان) كى . (تاكرى)
كەلسىدەدە بوصورتلە قوللاپلەيلر : (قىزاغان تاكرى ،
مىرەن تاكرى) كى .

(يارادان) كەلسىدە اللەك مىراسىدەر . آلتانى
توركلرى يارادانە (ياويچى) ، ياقونلر (آتى) نامى
وبرىرلر . (چالاب) كەلسە كىنچە ، بولت اسكى
توركلەدە بوقدەر . (لىھەجە غىنائى) يەكورە ، بوكلە توركلەر
(چىليا) كەلسىدەن كىچىشەر . بو فرىضە دوغرى ايسە ،
توركلر بوكلەنى اسلام اولەندن كىشىلر دىيىدەر .
چونكە ، توركلار اسلام اولەندىن سوكرلا ، آرتق
ارمىنلر كە (چىليا) سنى اللەدە قبول ايدەمىزلىرى .
« التىلر كە تصنىق — اورخون كىتابىدە اللەك
ايكى منظومە ياخود ايكى (ايكىك Dualism)
تەكىل ايتىدىكى كوروزور . برىنجى ايكىك (تاكرى)
ايله (ياغىزىر) كە قارشىلاشمەسىدەر . ايتىنچى ايكىك
(تاكرى) ايله (رىسولر) كە قارشىلاشمەسىدەر .
كوروزور كە بو منظومەلر كە ايكىسندەدە برىنجى طرف
(تاكرى) ياخود (تاكرىلر) درە ، دىكىشەن يالىكوز
ايتىنچى طرفدەر .

اولا برىنجى منظومەنى تەدقيق ايدىم . اورخون
كىتابىسەنك باشىدە شوسوزلرى كوروزور :

« اوزا كوك تاكرى آسرا ياغىزىر قىلدوقدا ،
« ايكىن آرا كىشى اوغلى قىلەيسىس » . [۲]
بوسوزلرى شىمىدىكى توركلە : « بوصورتلە چورەدە
بىلرلر : « بوپارىدە كوك تاكرى ، آشاغىدە ياغىزىر
يارايتىلدەن سوكرلا ، ايكىسەنك آراسىندە انسان اوغلى
يارايتىلدى . »

(كوك) پورادە (سىما) معناسىنە دىكل (ماوى)
معناسىدەر . (تاكرى) كەلسى ايسە پورادە كورەدە چىكىز
وچەلە (سىما) معناسىدەر . بىنەلە ، (كوك تاكرى)
بوكونكى توركلەدە (ماوى سىما) دىيىدەر . (ياغىزىر)
تەبىرى بوكون آتادولوك بعض برلرندە (قارەبر)
شىكىندەدە حالا بدەمقا مەنھىر قوللاپلەقدەر . « قارە
بردە قال » ، « قارە برە كەرسەن » : چاقىرلەندە اولدىنى
كى . (تاكرى) ايله (بر) بەساً (كوك) و (ياغىزىر)
سەنلارندەن عارى اولدىق دە قوللاپلر : « تورك اوغوز
بىكلرى بۇدونى ايتىشك : اوزا تاكرى باسباسار ،
آسرا برتەلەنسەر ، تورك بۇدون ايتىش ، تورونىن
كىم آرتانى ؟ » شو سوزلرىدە شىمىدىكى توركلە يە شو
شىكىدە نەقل ايدە بىلرلر : « تورك اوغوز بىكلرى وختى
ايتىدىكىز : اكر پوراقىن تاكرى باسادىسە ،
آشاغىدەن برلەلەنسە ، اى توك قومى ، ايلكى ،
تورە كىم بىقىدى ؟ »

ايلرىدە كورەدە چىكىز وچەلە ، بو منظومەدەكى
(ياغىزىر) ياخود (بر) تەبىرىر بر آلتەدەكى التىلر
دلالت ايدىر : (بر آلتى) دە مەنھىر طرەلرى حاوى بر
سەدەر . قەت ، بو آلت سىما ، اوست سەمەك مادە اولدىنى
كى مەنھىر مەكوسىدەر . پوراقىن سىما سەمەك و مكافاتك
مىنى اولدىنى كىپ ، آشاغىكى سەدە طەلەك و مىجازاتك
مىنلەر .

اسكى توركلار دەدە (سىما) ايله (بر) كە مەبود اولدىنى
مىلادىدەن ايكى عصر اول بوپوك بر دولت قوران
(ھيونق تورلر) يەنى (قونلر) كە زىماتى كوستىرەن
تارىخلار دەدە موجوددەر . ھيونق تورلر (تازوسى) يەنى
ھىكمەدارى (تاكرى قوتى) يەنى (تاكرى كىنى روسى
ياخود كولسكى) عنوانى اولدىنى كى ، چىن
ايمىر اطورىنە يازىنى مەكتوبلار دەدەدە شو عبارە ايله
باشلاردى : « سەلەلە برە دوغور دىنى ، كوشلە آلك
تختە كىچىدىكى قونلر كە بوپوك تازوسى احتراملە چىن
ايمىر اطورىنەن رجا ايدىر كە » [۳]

پورادە (سىما) ايله (بر) دىن باشقە ، (كونش) لە
(آتى) كەدە بر اللە اولدىنى كوروزور . بونلر كە
سەدە كى تاكرىلر آراسىندە اولدىنى ايلرىدە كورەدە چىكىز :
« ايتىنچى منظومەلە كىنچە بوپوك دەدە اورخون كىتابىسەنك شو
عبارەسىندە كوروزور : « تورك تاكرىسى ، تورك
ايدوق برى صوبى آلتا ايتىس . » يەنى « تورك
تاكرىسەلە توركەل مەبارك رىسولرى شوبلە ياقىش » . [۴]

[۲] اورخون كىتابىلرى ، طومسەن ، صفحە ۹۷
(فرانسىز جە)

[۳] دىكىنى ، جلد ۲ ، صفحە ۳۷

[۴] اورخون كىتابىلرى ، صفحە ۱۰۰

شبهی بو ایکی منظومیه ، آتای تورکانه ، یاقوتلرده واسکی اوغوزلرده تدقیق ایدم.

آتای تورکری . — اولا آتای تورکانه کی برنجی منظومیه تدقیق ایدم : (رادلوف) ه کوره آتای تورکری دنیاک بر چوق طبقه لردن مرکاب اولدینه اینانیرلر . یوقاریده کی اون بدی سبای طبقه ، جنت یعنی ضیا مملکتی تشکیل ایدر ، آشا غیده کی بدی ویا دوقوز طبقه ده جهنم یعنی ظلمت مملکتی تشکیل ایدر . جنت و جهنم طبقه لری آراسنده انسانلرک اقامتگاه اولان بروجی یونلورکه یوتون سا کنیرلر برابر هر ایکی مملکتک یعنی جنت و جهنمک تائیری آتنددهر . یوتون اییروخلر مملکر ، التهر ضیا حکومتک الک اوست قاتارنده یاشارلر . یونلر عاجز انسانلری یارانیر ، حمایه ایدر وسایه آلیرلر . چونکه ضیا یوتون انسانلرک دوستی ، ملیتک یوتون حیاتی تظاهرلرینک یکیکیسیدر . ظلمتک آلت قاتارنده اوغورسز روحلره انسانلر ضرر ویرمک ایستنه ، اولنری عوه چالیدان و نهایت برچوق مجادله ره زغما اولاری آشاغیه ، ایدی ظلمتک چکن التهر یونلور . سادهدکی التهر . — سادهدکی اون بدی طبقه ک الک یوکسکندنه یعنی اون بدی طبقه ده یوتون التهرک بابایی اولان (تا کری قرمخان) سا کنیدر ، اورادن جهانک تقدراتی اداره ایدر . قاروخاندن emanation صورتیه اوچ یوولرک الوهیت حصوله کلیر . (۱) « بای اولکن » که سنانک اون آلتنجی طبقه سنده آلتون داغده اقامت ایدر و آلتین تخت اووزنده اوپورور . (۲) « بیات » محمود کشفی لغته کوره (اله) معنساندهر . یوکلنه ک ابتدا (بای اولکن) که اسمی اوله سی (معلوملدر . [(۲) « قیزغان تا کری » که سنانک دوقوزنجی طبقه سنده سا کنیدر . (۳) آلاوایره دوشلن « مرغن تا کری » که سنانک بدیجی طبقه سنده اقامت ایدر . بدیجی طبقه ده سبایی ویری آیدناتانان (کون آنا) نامنده کی کونش معبوده سی سا کنیدر . آلتنجی طبقه ده (آی آنا) نامنده کی قریبودی اقامت ایدر . بشنجی طبقه ده الک یوولرک یارادان یعنی یارادانلرک یارادانی اولان (قودای یایوچی) سا کنیدر . (یایوچی) یارادان معنساندهر . اوچنجی طبقه ده بای اولکنک ایکی اوغل سا کنیدر که برنجیسنک توریکه آدی (یاییق) در . بودیستلر بو اسمی (مای نه) شکله سوشقلدر ، ایکنجیسنک توریکه آدی معلوم دکلدر ، بودیستلرجه اسمی (مای نره) در . کذلک بو طبقه ده (سود کولی) واردر که سود کبی بیاض اولان یو کول یوتون حیاتلرک مشاییدر . اولک یاقینده (بدی قودای) یعنی (بدی اله) که مقری اولان (سوروه) داغی وارد . بدی قودای ، تابعلری اولان یایوچیلر یعنی ملک الصبانه لره برابر بوداغده یاشارلر . (آلتایلیلر ملک الصبانه لره یایوچی یعنی یارادان ویریورلر) انسانلرک جنتی اولان (آق) یعنی بیاض اولکنده یوراددر ، دنیاده اییلاک یاعش اولان انسانلر ،

مسالح کیهلر یعنی (آقوتلر) بوراده مسعودانه برحیات یاشارلر . بر یوزنده کی انسانلرک اجدادی اولان بو آقوتلر ، ارشدک انسانلر کی ، صوی صوی ، اوروق اوروق یاشارلر . عالمه رابطه سی قوتیه سنانک التهرلره بر یوزنده کی طورونلری آراسنده واسطه لی اجرا ایدرک دائمی طورونلرینه یاردیم ایتمکک چالیشیرلر . بر آلتنده کی التهر . — بر آلتنده کی ظلمت مملکتی دوقوز طبقه در . بو طبقه لره کافه سنده جهنمه مخصوص برکونشک قوروقنج نورلری منتشردر . بوراده یوتون فنا روحلری یعنی انسانلرک پشته طاقلوب داتما اولنره فثاکی ایتمکک چالیشان روحلر یولونور . آلتایلیلر بو دوشیان قوتلرنی (تومه ژیشوس) یعنی جهنم نام عمومیه سیله تمیه ایدرلر . که یوکلر ، توریکه ده جهنم معنسانه اولان (طامو) گله سیله علاقه داردر . بوروجلرک مختلف نوعلری واردر : جنلر ، ایناسلر ، کورمو . سار ، شه کلرلر ، یامان اووزنلر . جهنمک یوتون یوسا کنلری اووزنده حکمدار ، سنانکک دا حکمی یولونان قارده خاندن . قارده خاندن سوکرا جهنمک حاکمی (ارلک خان) در که بر آلتنک بشنجی یایود دوقوزنجی طبقه سنده سیاه بر تخت اووزنده اوپورور . (ارلک) (برک) گله سنک مخفی اوله بیلیر . برک (برلی) معنساندهر . او حالده ، ارلک خاله (یایغیر) عینی شخصیتدر . ارلک خان سا آتنددهر کندنی تابعلری و یوقاریده اسماری کچن مضر روحلره حاملدر . (ارلک خان) دن داهه ایشلرینده (قازیرغان) واردر که اوراده دنیاده کناه ایشلرینلر جریملرک عادلانه جزالرنی کورورلر . (ارلک خان) هیمزک اوکا عالمه اولقلندز واک سوکرا اولنلر طرفندن عمو ایدله کچنر ایچون (ارلک بابا) عنوانی آلمه ندرغما انسانلرک قوروقنجده و شاییدر . انسانلر قوروقله برابر ، اوکا حرمت ایدرلر و عبادتده یولونورلر . کورویورکه سنانک حاکمی (بای اولکن) ، بر آلتنک حاکمی ایسه (ارلک خان) دم . برنجیسی اییلکلری مکافاتلاندیران ، ایکنجیسی فسادقلری جزالاندیران خیر وشر التهرلیدر . قارمخان ، بو ایکینسک فوئده مشترک بر التهر . فقط ، مکافات وظیفه سی (بای اولکن) ه ، مجازات وظیفه سی (ارلک خان) ه و برمن اولدیندن ، آلتایلیلر باغاصه ، امیدله برنجیسنه ، قوروقله ایکنجیسنه عبادت ایدرلر . بای اولکنه کسینلن قوربان آچقیرنکده ، ارلک خانه کسینلن قوربان قویورنکده اولقی لازمدر . ایکنجی منظومه ده سادهدکی تا کیرلره بر اووزنده یاشایان موقعی التهر یعنی بر صولر اون بدی خاندن . اووزنده کی بر صولر اون بدی خاندن . یونلردن هریری یوولرک داغلردن برینک قارلی شاهه سنده و برئولکلری صولرله بیشلندربوب بشلره غرق ایدن یوولرک بر ایرماغن قایناغده اقامت ایدر . بو اون بدی خاک الک درتلیسی (یوقان) یعنی (اوغان) در . او ، ارشدک کوبکنده ، بر یوزنده کی آغا جلرک الک یوکسکلری

نشوونا بولان ، نیسی بای اولکنک اقامتگاهه قدر ایریشنه بر جام آغانکک بولوندینی مرکزی نقطه ده اقامت ایدر . بو آغاچ ، اوغانی سادهدکی الک یوولرک التهره مساوی و معادل قیلدک ایچون برتتالدر . « (اوغان) محمود کشفی لغته کوره (اشیا اووزنده قادر) معنسانه اولوب (اله) معنسانه کلدیکنی یوقارده کرایتک . او حالده ، یوکلر ابتدا بر صولرک ریسنک اسمی ایکن ، سوکرا دن عمومی معناسی آتشد . اوونلک ایکی اوغلی واردر که برینک آدی (صو خان) ، اونه کینک (دیر خان) در . یونلر انسانلرک تقدملرنی معنیتله قبول ایدرلر . بر یوزنک یوولرک خاندنلر در دنجیسی (تالای) خاندنر که دکر برنسی ، وئولرکک حامیسی اولان بو معبوده (یاییق خان) یعنی (فیضان ایدن یاییلمش صو برنسی) دخی دیرلر . (تالای خان) که اقامتگاه کی او بدی دکرک معنسانده اولوب بر یوزنده کی یوتون صولرک باش حکمداریدر . (تالای معقولده دکرز معنساندهر .) بشنجی بر صو (آدم خان) در . (قیرغیزلر واسطه سیله سلمانلردن بورا نه تقوایدن بر شخصیت .) آلتنجیسی (مورده خان) یایود (آباقان خان) در که آباقان ایرماغنک حکمداریدر . اقامتگاهی (لهج) کولکک شرقتده (آباقان) ایرماغنک قایناغده اولوب اوراده یانغور ویرمن برنسن اولنرک تقدیس اولونور . بدیجی بر صو ، آتای قومنک حامیسی اولان آتای خان (در که اقامتگاهی قاتوئیوا فلاکک سربچنک یولوحامنه بددهر . سکرکینجی بر صو ، قامچیکک نینسه تی معبرکلری زنکین صاجی اولان (قیرغیز خان) در . دوقوزنجی بر صو (یاباش خان) در . اوتنجی (نه در خان) در . دیکر بدی بر صو مختلف قوملرده مختلف طرزلرده تسمیه ایدیلرلر . شالی آلتایدک اسملری شو طرزددهر : (یایرخان) ، (قارده خان) ، (یوزان خان) ، (ییریخان) ، (مانسارخان) ، (بیرجوخان) ، (اوغوتخان) در . (رادلوفک بو بیاناتی (احمد جمال) بلک طرفدن ترجمه ایدیلوب ایلریده باسیله یچق اولان اردن آتشد . بو اثر ، رادلوفک شامانیزم خنده کیمم تدقیقلری محتویدر .) یاقوتلر . — یاقوتلرده التهر ایکی قوله آیریلیر : برنجیسی یوقاریده اولان (دوقوز آغاوزا قولی) ، ایکنجیسی آشاغیده یولوتان (سکرز آغاوزا قولی) . (آغا) بابلمعناست (اوزا) سوی معنساندهر : بناء علیه ، (آغا اوزا) بابا صوی دیکدر . کوریلورکه التهر ، یاقوت جمعیتک منقسم اولدینی ایکی قوله وهر قولک منقسم اولدینی دوقوز یایود سکرز صویه مشابه بر تصنیفه تابع طلوتلاردر . دوقوز آغا اوزالره (تانغارا) یعنی (تا کری) تسمیه ایدیلیر . یونلر سادده سا کنیدرلر ، ذاتا ، یاقوتجه ده (تانک) سنانک کورولن قسمی معنسانه اولدینی ایچون ، (تانغارا) سبای معنسانه کلیر . سکرز آغا اوزالره کلنجه ، یونلر یاقوتلرک بر صولری

اولوب ، چونکه یاقوتلار کوره ، یوقاری (جنوب) طرفی ، آشانی (شمال) جهتی افاده ایدر بنه علیه ، تا کریرلر جنوبه ، بر صورلر شایله ساکندلر .
 یایسکنک آراسته بولونان (بر) ، تعیر دیکرله (اورته نیا) ایسه انسانلرله و (توتورلر) یعنی اولولرک روحلرله مسکوندلر . کورپیوزرک یاقوتلاردهدهد
 ایکنجی منظومه یعنی تا کریرلر بر صورلرک حصوله کتیردیک ایکیلک موجوددر . سیهروزه و سکیه کوره ، بویوک السهرلک (دوقوز آغا اوزالر) و (سکر آغا اوزالر) نامیله ایک قوله آریلمسی ، و قیله یاقوت جهینک بو ناملرله ایک قوله آریلمسین برقیه سیدر . سورکادن ، اجنای تشکیلات بوزولدی
 حاله ، السی تشکیلات اسکی تصنیق و تعییرلی محافظه ایشدر . بو مؤلف ، یاقوتلرک و قیله (دوقوز آغا اوزالر) و (سکر آغا اوزالر) ناملرله ایک قوله آریلمیغه دلیل اولدیق ، و قیله اویغورلرک جامع التواریک و ابوالغازیک یه کوره (دوقوز اویغور) و (اون اویغور) ناملرله ایک قسه آریلمسی کوسرتیور . دوقوز اویغورلر (دوقوز اوغوزلر) نامیله تاریخ صحنه سینه چقه قی عیونلری ادامه ایشدریلر . فقط ، اون اویغورلرک هانکی قوم اولدی
 هنوز آکلاشیلماشدلر . بونکله برابر احوالکله جامع التواریک و ابوالغازیک روایتلرینه بر یا کاش قاریشمیشدیر ؛ اوت ، احوالکله اویغورلرک ایک قورده (دوقوز اوغوزلر) و (سکر اوغوزلر) ناملری ملایموردی . (نایان) کلمسی مغولجه سکرمعنا سندر .
 نایان اسمنده کورلوقی احوالکله سکر اوغوزلردر . فقط ، بو بر احوالدن عبارتدر ؛ قطی بر تصدیق ماهیتی آلهماز . (آغا اوزا) ایله (اوغوز) آراسته ک مشابته ، بزه اویغورلرله یاقوتلرک (کوچ) دن اول عینی قول اولدیلرکی ، کورچن سورکا اویغورلر کیه کیدرکن ، یاقوتلرک شایله دوغرو یورویرک تورک عائدن بوس بوتون آری بر ساحه یه دوشدک لری فرض ایدمیلیر . ذاتا ابوالغازی اویغورلرک اوچ قوله آریلمیرق برینک بش بالقد جهینک ، دیکریک بنه او طرقلارده چوبانلی ایتدیکنی ، اوچینجی ایلده اوزاققره کیدرک یالکز اوچقلله یاشادیلرکی ییلدیر یوریر . ایسته بو اوچینجی شعبه ک یاقوتلر اولمیسمی حملدر .
 یاقوتلرده بویوک السهرلک مقسم اولدیکی ایک قولمن یوقاریده یعنی سیده بولونان ، ملی اتحادک تنالی ، صلحک حامیسی ، سعادتک منبی ، مساوی صورته عادل و عموم ایچون خیر خواه اولان بر اتحاد مجلسی ماهیتنددر . دفته شایاندیرک بو قوله منسوب اولان السهرلک هبسی ، سناک بویوسک طبقه لرده اقامت ایدلر ، انسانلرک ایشلرینه اصلا قاریشازلر . حیاتک جریانی اوززنده بونلرک تأثیری ، آشاغیده ک قوله منسوب السهرلرکک نسیله دها آزدرد . آشاغیده ک قولک السهرلی حدیدال مزاج ، انتقامجو ، بره چوق یاقین ، قان راپله لرله انسانلرله اقربا و چوق قوتلی بر عشقیر تشکیلاتنه مالکدلرلر . بوسلرک یاقوت

تولکسمی فتح ایتلرندن اول ، یاقوت ملنلک درسی و اتحاد مجلسی ، یاقوتلرک حیاندیه ، یوقاریکی قوله منسوب السهرلرک تأثیرینه مشابه بر تأثیر ایدرلردی .
 او زمان اتحاد مجلسک باشند (تکین) عنوانیه صرف اسما موجود بر رئیس واردی . بونک کی سیده ک السهرلک باشندده (آرت توپون آغا نامیله بویوک برال و اردرک سناک دوقوز طبقه سندن اقامت ایدر . (یاقوتلرک بر روایتیه کوره سناک طبقه لری اون ایک ، دیکر روایتیه کورده بیدی یاخود بشدر . (آرت توپون) قدرتی اولقله برابر غیر مؤثردر . تنالی اولان کونش کی نور صاحبار ویکلیرمک سسیله تکلم ایدر سده انسانلرک ایشنه بیل آرزقاریشیر . بوی احتیاجلر ایچون اوکاسراجمت ایدیلمیسی بیهوددر : اتخیق فوق العاده زمانلارده اونک حضوری اخلال ایدیلیمیلر ، معافیله یو آنلارده بیه انسانلرک ایشنه قارشیق لطفی یک آزرکوستر .
 بو السهرک نامنه ، ایلک بهار ایزبیا هیلری یعنی شکللری یاپیلیرک یونلر ملی اتحادک برابرلیردر . کجیلر ، بو السهرک شرفه قیملرله دولو اولان دوقوز کاسمفی دوقوز دفعه ایتمکله ، و ملی اتحادک «اوروئی» ، «آپال» نعره لری آتقله عبادت ایش اولورلر . چونکله ، بو آلله قان دوکوله سنی سومیدیکی ایچون ، نامه اصلا قوریان کیلمیز . بو معبود جعیت اچنده انتقام السی دکل ، اتخیق صلح السیدر . بنه علیه ، اوکاپیلرک عبادتده اتخیق قانیز ، و جیدی ونشلی اوله ییلیر . معافیله ، قان دوکوله سنی ایستعمین یالکز بو دکادر . سهای السهرلک هیچ بریسنه قوریان تقدیم ایدیلر ، بونلره متواضعانه هدیه لر تقدیم ایتکلر کتفا اولورلر . یالکز ، اوچلیق معبودی اولان (بانی) مستقادر . بونکله برابر ، بو سهای السهرلر آراسته یاقوتلرک حیاندیه مهم رول اویتایانلارده واردر .
 (دوقوز آغا اوزا) یه داخل اولان سهای السهرلر دوقوز صویه منقسمدر . برنجیسی اولان (آرت-توپون آغا) فی آکلاتیق . دیکرلری شونلردر :
 (۲) یارادان آقا خان (یاقوتجه سی : اورونک آئی توپون) دردنجی کورده .
 (۳) طانی یارادان آتته (نایان آئی) کوبای هول (۴) طانی دوغورمه خانی (تالیزر آرتتو خوتون) (۵) بر خانی (تارلارک ، دره لرک خانی) آنلای خوتون ایله چوجوقلری اولان اوتلرک ، آغاجلرک ، ییشیلکک برلری : آرکا جارکا .
 (۶) سناک کورجه زکا . بیدی قارده شی واردر .
 (۱) قورقونق (طالع خان) ییلدیرم السی : (سورده سوکله توپون)
 (ب) ایشیق و شیمشک السی (آن جازین)
 (ت) قدر السی (تافازیت جیلغاخان)
 (ث) حرب السی (ایلیبس خان)
 (ج) روحلرک حدتک مرده جیسی (اوردوق جاساین)
 (ح) اطفال مرده جیسی (خان یه هسیت مرده ن آئی)

(خ) قوشلرک السی (سولغ خان سونفکان نه زلی خولورون خوتوی آئی)
 (۷) داوارلرک السی (موغول توپون) ، قاریسی (اوزون قویاخ خوتون)
 بشجی کورده ، شرفه اقامت ایدلر . قدرتی ، زینک ، خیر خواهیدلر . آلاچی و سیاه حیوانی سورلر : بر رنگلرک دک داوارلری بسله یلر بو ایک قاری قوجه آلله نظرنده توجه نائل اولورلر .
 (۸) اوچلیق السی ، بای بانی ، بر تونوز کی اوزون صاحباری وار . بو ، اوندن زیاده ک کترینه اوزمرلارده و تارلارده بولونان سرسری برالسیدر .
 اونی ، سناک شرفه قسته مده بولنی ممکندر .
 اوچیلر اوردوق قسته مده لری یاخود ایدرندن بریسی خسته لاندیلر زمان برسیاه ماندا قوریان کسرلر . شامان ، بومانلارک انتری ، باغیر سافارلی آیاقلری یاقار . مراسم آتاشنده ، (بانی) ک بر طواشان پوسته کیسنه صاریلش تخته دن بر تصویر کیسین حیوانک قانی اچنده ییقاییر . دولرک کتره سی سورلی سریت برادینلی زمان ، صویک انریس صاحبان بر ایله باغلانش قازیلر قاییلر ، بو ایله آلاچی بزلرله صاحبار آسیمیلر . بوندن باشقه ، صویه ، تریماعی ، چوره کلر ، شکرلر ، پارلر آتیلیر .
 بانی بو تقدیمه لری آرقداشی اولان بالفجیلرک السی (ووندیق) بایلاشیر . بو ، قیر اولقله برابر ، دالماشن ، کورده ، صوبازیدر . بونلر باشقه ، (بانی) ک دها بیدی آرقداشی واردرک بونلردن اوچی اوچیلره دوست ، دیکرلری دوشاندیر .
 (۹) سناک بولنی محافظه ایدن السهرلر :
 (۱) قایچی (بوزول توپون) (دو بوجاخوتون)
 (ب) اوال السی (باران بایر) ، دوموزلرک خیرینک و اولونک السی (آلاس بایر)
 (ت) مختلف آتشلرک بیدی قارده شی : آل اوت ایچیتا ، برجه بیتیک ، کبریس تولوزدر ، کوندول چاغان ، کوره چاغان ، خون چاغان ، خاتان سوتویا ، ایلغین آریبا . بونلردن باشقه (موغول توپون) عالم سندن ققیرلرک السی (موچرا) واردرک بونون ثروتی شور کورده کوسرتیلشدر :
 اوچ بانی طوزلانی ، اوچ آخ ،
 اوچ بیاض کوچک ایتک ،
 اوچ کوچوک قورمال اوکوز .
 بو آلله ققیر عالمکله ، یایرم بالفجیلرک ، یایرم چوبانلرک حامیسیدر ؛ یوسفولرک قورمال و بیاض تولو داوارلرک محافظیدر .
 آشاغی قوله منسوب السهرلر . — آشاغی قولده ک السهرلر سکزدرد :
 (۱) نامتاهینک اولواخی (اولوته بر اولوتوپون)
 (۲) تونج باشلی خان (آلتان ساییرای توپون)
 (۳) ؟ (تارلیاخ توپون) تان تارالی توپون
 (۴) کناخان (آراخ توپون) (آراخ) کناه دیکدر .
 (۵) بالیق بورده کللی خان (بوور مالای توپون)
 (۶) یاقوتلرک خسته لانی (تراد)

(۷) چینی باقاسی خان (کیتی باخی توپون)
(۸) نامیق خام (نامیق خوتون)
آکاشی قولہ کی التہلک رئیس (اولو توپون) در.
(آرت توپون آغا)، یوقاری قولہ دوقوز صوی
التہلرینہ ریاست ایند کاشانہ قوربانیزم، اضطراب
اولہرق بالکیز طائی بر سماعت نشر ایڈر. (اولو
توپون) ایسہ بالکس، بیروزندہ کامیڈلر، احتراصلر،
کدرلر، سوخیلر، آرزولر، مجادلرلہ دولو اولان
فصال حیاتی تخیل ایڈر. اولو توپون (حیات ونامتا۔
ہینک فحشیتدر). (اولو توپون) اساسا شہر دکلدر .
فقط انسانلرہ یاقین اولدینی ایچون، انسانیک امورینہ
صوک درجہ علاقہ دادر. اونی غریبہ، اوچیچی
کوکدہ آرامق لازمدر. فقط، سبیز یرہ آدنی
آغزہ آئی جائڈ دکلدر. او، آغائی یرہ باصنہ،
یرصار صلیغہ، زلزلہلر قویغہ باشلار. فانی انسان
اونک یوزینہ باقیہ حق اولسہ فورقودن قلی بانلار .
بنائہ علیہ کیسہ اونی کورمہ مشدر. التہلر آراستندہ
کوز یاشلری وادیستند عبارت اولان بوانسانیت
عالمہ این یالکیز بودر.

یاقولندہ کی برنجی منظمویہ کلنجہ، بوندہ
برنجی، قول طبیی دوقوز آغالدر. ایکینچی قول
ایسہ بر آلتندہ کی برطاق مضر روجلدر. یاقولندہ
(بر آئی) ختندہ کی فکرلی مہمدر. اولنلہ کورہ
بر آئی بزم دنیا مازک عنیدر. اورادہ قاراکلی بردن
زیادہ در. هوا یوز رنکددر. بورادہ یاشایان مضر
روجلرک صایسی واسملری معلوم دکلدر. چونکہ
کرک شامانلر، کرک جسمانیلر یولرک اسملری
سویلمکدن سوکدر درجہ قورقارلر. بونکھ برابر،
(سیہ روزہ سوکی) بعضیلرینک اسملری اوکرہ نولرک
ذکر ایتشد:

(۱) قاذیر قاغان (قادر قاغان) بورای توپون —
قدرتی بروجدر، یالکیز (اولو توپون) کوجی
تخر. سہانک جنوبی قسمندہ بولونور: بوجندہ، اوکا
بیاض آلتینی یوز برآت قوربان ایڈیلر.

(۲) (چادی بولوخ) کہ " انسانلرک کوزینہ
مضر ویرن روح دیکدر. بوکا، قان قیریمیزی
برقوله اینک تقدیم ایڈیلر. بوانیک کسیدر، سربست
اولہرق قیرہ برقیلر. (تقدیم قوربان)

(۳) غریبہ کی اولوسلرک قادنی (مہ لاشین آیت)
ایلہ (سیمیگان اوداغان) کہ برچنغرافلہ تفتندہ برقاط
طاشیر. (اوداغان قادی شامان معناسندہ در). بونلرک
ہر ایکیکسہ آرقندہ دیزلرینک ایچ طرفی بیاض بر
قوله قیصراق تقدیم ایڈیلر. (تقدیم قوربان)

(۴) کہ قدرتی قادی روح (دوشون دویاخ):
بوکادہ بیاض باشلی بر آلتون قولہ قیصراق تدر ایڈیلر. (تقدیم قوربان)

(۵) (قیدانا قیز خانین). بوکادہ مائی و بیاض
بشکی بیروز قیصراق تقدیم ایڈیلر. (تقدیم قوربان)

(۶) (کلہانی اویوخو کیون قیز). (کلہانی)
شامانلر طرفندہ چوق خیرالانان روجلردن بری .
کنج قیزلہ اضطراب چکدیر، قانلری یوزار،

اولنلہ دلپاک کتیر. یونی تسکین ایچون، شامان،
برہ برطیل قویہرق، قاناق اوزرینہ اریشن ترہ یانی
دوکر؛ حتی، یارا سکھلری بیلہ صاچار.
بو روجلرک ہسی (نیمہ نایا) نانندہ کی دیو
قادینک ہمشیرلریدر. بونلر، دوقوز اورمانلی تپہ
اوزندہ اقامت ایڈلر. بونلردن چوق اوزاق اولایان
بر بردہ، سہادہ قیش کونشک دوعدنی عللہ،
(دالیہ رجوتوق) تسمیہ اولونان قادی روح سا کندر.
سہانک جنوبیہ ساکن اولان یونون روجلر، چوق
قدرتیدرلر، وا کثریا انسانلرہ ضرر وریرلر. سا
اونلری اک چوق محظوظ ایند قوربان، آغزینک
بارسی بیاض، بورونی کلرینکندہ، کوزلری بیاض
اولان آجیق قولہ آلتددر. سہانک شرب طرندہ
(شامانلرک برسی) سا کندر. بو، اولو توپون
عالمہ سندن برشماندر. بوکا قوربان اولہرق چلیک
رنکندہ بیاض سکھلی، کوزلرلہ بورونی آراستندہ
باشلی بیاض بر آو کوچی تقدیم ایڈیلر. بو، اولجہ،
(نام) اولوسندن برشماندی. انسانلرہ بونلرک کتیر
کوندہ میلن قورقوج بروجدر.

شمالہ دوغرو، بر آلتندہ، (بر آلتندہ کی اختیار)،
(آلالار اوغونور) اقامت ایڈر. خستیدی، بوکا،
(سامانا) آدی وریلیور. یاقولندہ، خریستیانلی قبول
ایتدکن سوکر، (آرپ توپون — تانغارا) خریستیان
تلقینہ کورہ (اللہ) تلق ایتدکلی کی بر آلتندہ کی
اختیاریدہ (شیطان) عدایتیدر. بوکا بیاض آلتینی
و بیاض کوزلو سیاہ و قیغمیزی جزکی آئی یاشندہ
بردان تقدیم ایڈیلر. اختیارلہ برابر (سیاہ قارغہ
جانج) اقامت ایڈر. یوقارغہ، زکیئرک اولرئی زیارت
ایڈرک طیل چالار و بومورتلہ خدمتیلری خستہ ایڈر.
شرعہ دوغرو، " بیاض طائی خام " (دوواو
بلاغ خوتون) اقامت ایڈر. (یاقانٹائی) اولوسندن
اولان بوقادین تاش آغریلری، معدہ خستہ لقلری،
کیک ایتندہ صانجیلر حصولہ کتیرر بوکادہ بیاض
برطای تقدیم ایڈیلر.

غربی اوغوزلرہ — غربی اوغوزلری یعنی
تورکملری اسلامیتہ کیردکن سوکر طایورز .
اسلامیت، اوغوزلرک دینی اساطیرلری، قهرمانلرک
لہژاندلرینہ قلب ایشدکی ایچون، الاہاری برطاق
قهرمان حکمدارلر، وشہزادلہ صورتندہ کوریورز.
غربی اوغوزلر اورووی دیگر تورک اوروقلری کی
ایکی قولہ آریلر. صاغ قولہ کی اوچ بولک مقدس
جدلری (کون خان، آی خان، بیلہ یز خان) در.

سول قولہ کی اوچ بولک مقدس جدلری دہ (کوک
خان، داغ خان، دکرخان) در. بو مقدس جدلر،
اسکی زمانلرہ الہ اولہق قری آکاشیلور. (کوک
آی، بیلہ یز خانلر) سہادہ کی تا کرلر زمرہ سنی،
(کوک، داغ، دکرخانلر) ددر یوزندہ کی بر سولری
تشکیل ایڈلر. کرک آلتائی تورکندہ، کرک یاقولندہ
سہادہ کی تا کرلر آراستندہ (کون) ایلہ (آی) ی
کورمشدک. (کوک خان) ی دہ آلتایلدہ کی (اوغان) دہ،
یاقولندہ کی (اولو توپون) دہ بکڑہ بیلیر. ناصلکہ
بو آئی چدک بابایی اولان (اوغوزخان) دہ آلتایلدہ کی
(بای اولکھن) یتہ، یاقولندہ کی (آرت توپون) یتہ
مشاید. آلتایلدہ کی (بای اولکھن) ک بابایی (قارہ
خان) اولدینی کی، غربی اوغوزلرہ دہ (اوغوز
خان) ک بابایی (قارہ خان) در.

بو آئی جددن اوچ اولکیسی صاغ قولہ،
اوچ سوکیسی سول قولہ منسوبدر. برنجیلر،
شمالہ کی تا کرلر زمرہ سنی، ایکینچیلر برصور
زمرہ سنی تشکیل ایڈلر. فقط، اسلامیتن سوکر،
کرک بولر و کرک اوغوز خان و قارہ خان شہزادہ
و حکمدار مہمیلری آلتلر.

غربی اوغوزلرک برنجی منظمویہ ی دہ (اوغوزخان) لہ
(قارہ خان) ک تما کسندہ کورولور. تورک عنعنہ ستہ
کورہ (اوغوزخان) حق دینک مؤسس اولدینی حاللہ،
بابایی اولان (قارہ خان) کفری التزام ایتدیکندن،
اوغلی اولورمکہ چالیشور. بو ایکسی آراستندہ کی مجادلہ
(بای اولکھن) لہ (ارک خان) ک مجادلہ سنک عنیدر.
ذاتاً، آلتایلدہ (ارک خان) لہ (قارہ خان) ک
اساساً عینی شخصیت اولدینی سزیلیور. آلتایلدہ
پوشخصی ایکہ آیردقلری ایچون، بورادہ (قارہ
خان) بی طرف بر وضعیتہ قالہرق، ہم سہانک،
ہمدہ جہنمک حاکمی اولیور. یاقولندہ غربی
اوغوزلرہ ایسہ، بولہ ہم جایو، ہمہدہ جہنی
بر شخصیت کورولیور.

دینک قارہ خان، آلتایلدہ سوکرادن اولک
خاندن آریلہرق آیری بر شخصیت اولمشدر. بو
آریلای آلتایلدہ کی قوزموغوسیندہ دہا بارزاولہرق
کورہ جکر. کلچک مقالہ لہردہ بوانیک منظمویہ
منسوب اولان اوچ التہلر زمرہ سنی آیری آیری
ایضاحہ چالیشہ جنم.

ضاکرک آب

